КОНСТИТУЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА ПРАВОВІ ЗАБОРОНИ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Віктор БЕДЬ,
доктор богословських наук, доктор юридичних наук, професор
Науково-дослідний інститут стратегічних та політико-правових досліджень
Карпатського університету імені Августина Волошина

м. Ужгород
11 грудня 2025 р.

Анотація
У статті здійснено всебічний конституційно-правовий аналіз неможливості проведення президентських виборів в Україні під час дії воєнного стану. На основі положень Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» обґрунтовано юридичну, процедурну та фактичну неможливість організації виборчого процесу під час війни. Показано, що вільні, рівні, загальні, безпечні та легітимні вибори — як вони визначені Конституцією України — не можуть бути забезпечені в умовах триваючої збройної агресії РФ. Особливу увагу приділено нормі статті 108 Конституції України, яка підтверджує повну легітимність чинного Президента України до моменту вступу на пост новообраного Президента, обрання якого є неможливим у воєнний час відповідно до законодавчої заборони. Зроблено висновок, що проведення президентських виборів у період воєнного стану суперечить Конституції України, законодавству та принципам національної безпеки.
Ключові слова: воєнний стан; президентські вибори; Конституція України; виборчий процес; національна безпека; суверенітет; легітимність; державність України.

Annotation
The article provides a comprehensive constitutional and legal analysis of the impossib ility of holding presidential elections in Ukraine during martial law. Based on the prov isions of the Constitution of Ukraine and the Law of Ukraine “On the Legal Regime o f Martial Law,” the study substantiates the legal, procedural, and factual impossibility of conducting elections during wartime. It demonstrates that free, equal, universal, sec ure, and legitimate elections — as defined by the Constitution — cannot be ensured u nder conditions of ongoing armed aggression by the Russian Federation. Special atten tion is given to Article 108 of the Constitution of Ukraine, which confirms the full leg itimacy of the incumbent President until the newly elected President assumes office — an event legally impossible under martial law. It is concluded that holding presiden tial elections during wartime contradicts the Constitution of Ukraine, violates statutor y norms, and endangers national security and Ukrainian statehood.
Keywords: martial law; presidential elections; Constitution of Ukraine; electoral proc ess; national security; sovereignty; legitimacy; Ukrainian statehood.

Вступ

Публічні дискусії щодо можливості проведення президентських виборів у період чинного воєнного стану в Україні актуалізували потребу всебічного конституційно-правового аналізу цього питання. У ситуації повномасштабної збройної агресії Російської Федерації (РФ), коли держава функціонує в умовах надзвичайних викликів та обмежених ресурсів, особливо важливо спиратися не на політичні риторичні заяви чи зовнішній тиск, а на імперативні норми Конституції України і законів, що визначають правовий режим воєнного стану та гарантують безперервність функціонування державної влади.

В умовах війни питання виборів набуває не лише правового, а й безпекового та державницького виміру. Адже будь-які спроби провести президентські вибори під час воєнного стану суперечать основоположним конституційним принципам, роблять неможливим забезпечення вільного й рівного волевиявлення громадян, порушують гарантії безпеки виборчого процесу та створюють додаткові ризики для стабільності держави.

Академічний аналіз демонструє, що проведення президентських виборів у період дії воєнного стану є юридично забороненим, конституційно несумісним із вимогами виборчого права, процедурно нездійсненним та небезпечним для національної безпеки, суверенітету і державності України. Саме тому ця проблема потребує чіткої правової оцінки з позицій конституціоналізму та захисту основ державного ладу

Конституційні засади неможливості проведення виборів під час війни

Верховенство права та обов’язок діяти лише на підставі закону

Принцип верховенства права, закріплений у Конституції України як один з основоположних засадничих принципів конституційного ладу (стаття 8), передбачає, що державна влада може здійснюватися лише в межах та у спосіб, визначених законом. Цей принцип конкретизується у статті 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади та їх посадові особи зобов’язані діяти виключно на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України [1].

Ця норма має імперативний характер і виключає будь-які дії поза визначеним законом порядком — у тому числі дії, мотивовані політичною доцільністю, міжнародним тиском чи популістичними аргументами.
Саме тому будь-які виборчі процедури можуть бути ініційовані та проведені лише в тому випадку, якщо вони прямо дозволені законом і можуть бути реалізовані відповідно до його процедурних вимог.

З огляду на це, стаття 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», яка прямо встановлює [2]:
«Під час дії воєнного стану не проводяться вибори Президента України…»,
стає не просто звичайною нормою закону, а нормою, що має конституційно обов'язковий характер, оскільки Конституція вимагає від усіх органів влади діяти відповідно до закону.

Таким чином:

- Президент України не має права ініціювати або оголошувати вибори під час воєнного стану.
- Верховна Рада України не має права призначати такі вибори чи змінювати законодавство з метою їх проведення під час війни, оскільки це суперечило б Конституції України в низці її положень, наведених у цій статті, а також принципу верховенства права.
- Центральна виборча комісія не має правових підстав для організації виборчого процесу.

Будь-які дії всупереч цим нормам становили б порушення Конституції України, порушення принципу верховенства права та перевищення повноважень органами влади, що потенційно може бути кваліфіковане як неконституційне втручання в основи конституційного ладу.

Пріоритет життя і безпеки людини

Стаття 3 Конституції України проголошує людину, її життя, здоров'я, честь, гідність і безпеку найвищою соціальною цінністю держави [1]. Це положення визначає фундаментальну орієнтацію всієї діяльності органів державної влади, для яких забезпечення безпеки громадян є не лише правом, а конституційним обов'язком.

У контексті збройної агресії Російської Федерації та систематичних ракетних і дронових ударів по території України проведення будь-яких виборчих процесів неминуче створює пряму загрозу життю та безпеці виборців, членів виборчих комісій, спостерігачів та інших учасників процесу. Зокрема:

- виборчі дільниці є потенційними цілями для атак;
- масове скупчення людей під час голосування підвищує ризик втрат;
- держава об'єктивно не може забезпечити належний рівень захисту виборців в умовах триваючих бойових дій.

Відповідно, організація виборів за наявності таких ризиків суперечила б не лише логіці воєнного стану, а й самій суті статті 3 Конституції України, що ставить безпеку людини вище за будь-які політичні процеси.

Таким чином, проведення президентських виборів у період війни є неконституційним за змістом, оскільки порушує фундаментальний обов'язок держави — гарантувати безпеку громадян як передумову реалізації будь-яких виборчих прав.

Неможливість забезпечення принципів виборчого права

Стаття 71 Конституції України визначає основні засади виборчого процесу, зобов'язуючи державу забезпечити проведення:

- вільних виборів,
- загального виборчого права,
- рівності кандидатів і виборців,
- таємного голосування [1].

Ці принципи мають імперативний характер і становлять конституційний мінімум легітимності будь-яких виборів. Вони не можуть бути «частково» або «умовно» забезпечені: виборчий процес є легітимним лише за умови повного дотримання кожного з цих принципів.

У період воєнного стану жоден із цих базових принципів не може бути реалізований:

1. **Порушення принципу загальності**

Мільйони громадян перебувають:

- за кордоном як біженці,
- на окупованих територіях,
- у зоні бойових дій,
- у районах з обмеженим доступом через безпекові ризики.

Реальна можливість участі у виборах відсутня для значної частини населення, що робить вибори не загальними.

2. **Порушення принципу вільності виборів**

Вільність передбачає відсутність примусу, страху, тиску, а також гарантії безпеки під час волевиявлення.

Умови війни виключають можливість вільного голосування:

- військовослужбовці не можуть реалізувати волевиявлення в умовах бойових дій;
- громадяни перебувають під постійною загрозою обстрілів;

- інформаційний терор РФ впливає на психологічний стан виборців.

3. Порушення принципу рівності

Рівність передбачає рівні можливості:

- кандидатів — у проведенні агітації, доступі до медіа, зустрічах із виборцями;
- виборців — у доступі до виборчих дільниць.

У воєнний час це неможливо, оскільки:

- переміщення країною обмежене;
- значна частина території є небезпечною;
- кандидати мають нерівні можливості доступу до аудиторії;
- виборці нерівною мірою здатні реалізувати право голосу.

4. Порушення принципу таємності голосування

Таємність голосування не може бути гарантована:

- у прифронтових районах;
- на тимчасово окупованих територіях;
- в умовах пошкодженої або зруйнованої інфраструктури;
- у ситуаціях, де виборчі дільниці не можуть бути організовані безпечно та відповідно до стандартів.

Відповідно до статті 71 Конституції України, держава має забезпечити всебічне, не вибіркове і повне дотримання принципів виборчого права. У період війни виконання цих вимог є об’єктивно неможливим.

Отже, проведення президентських виборів у період воєнного стану суперечить Конституції України та є юридично нікчемним з погляду конституційної легітимності.

5. Обмеження прав під час воєнного стану

Стаття 64 Конституції України встановлює, що в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть запроваджуватися окремі обмеження прав і свобод людини і громадянина, за винятком тих, які не підлягають обмеженню за жодних умов (зокрема право на життя, заборона катувань тощо) [1].

Право обирати і бути обраним не належить до переліку прав, що не можуть бути обмежені, а отже, відповідно до статті 64 може бути законно і конституційно призупинене або обмежене на період дії воєнного стану.

У цьому контексті правовий режим воєнного стану, визначений Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [2], виступає механізмом реалізації конституційної норми. Саме тому стаття 19 цього Закону імперативно встановлює:

- «Під час дії воєнного стану не проводяться вибори Президента України…»

Таким чином:

- обмеження виборчих прав у воєнний час має безпосередню конституційну основу (ст. 64);
- Закон про воєнний стан лише конкретизує механізм реалізації цієї конституційної можливості;
- призупинення виборчого процесу є не порушенням прав, а конституційно допустимим обмеженням, необхідним для захисту держави та життя її громадян.

Відповідно, будь-які спроби поновити виборчий процес під час війни суперечать як спеціальному закону, так і самій логіці статті 64 Конституції України, яка визнає необхідність тимчасових обмежень прав для гарантування національної безпеки, оборони та функціонування держави в екстремальних умовах.

Продовження повноважень Верховної Ради України як елемент стабільності державної влади у воєнний час

Стаття 83 Конституції України [1] встановлює спеціальний порядок функціонування Верховної Ради у період воєнного стану, визначаючи, що:

- у разі введення воєнного стану повноваження Верховної Ради України продовжуються до дня першого засідання Верховної Ради України, обраної після скасування воєнного стану.

Дана норма не стосується безпосередньо організації президентських виборів, однак вона відображає загальний конституційний принцип, що діє під час війни:

- держава повинна забезпечувати стабільність і безперервність влади, а не її перезавантаження.

Саме тому:

- Конституція України допускає продовження строку повноважень Верховної Ради України,
- так само Конституція України (ст. 108) допускає продовження виконання повноважень Президентом України до обрання нового,

- а Закон України «Про правовий режим воєнного стану» прямо забороняє будь-які вибори, включно з президентськими, під час воєнного стану.

Таким чином, стаття 83 не є самостійною підставою заборони президентських виборів, проте вона є частиною єдиної конституційної логіки, відповідно до якої в умовах воєнного стану:

- оновлення органів державної влади не передбачається,
- необхідним є забезпечення безперервності, керованості та стабільності державного механізму,
- і це узгоджується з іншими положеннями Конституції України (ст. 3, 19, 64, 71, 108) [1] та із статтею 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2], які разом виключають можливість проведення президентських виборів у період війни.

Строки президентських виборів і процедурна неможливість їх проведення

Стаття 103 Конституції України [1] визначає строк повноважень Президента України та встановлює дату проведення чергових президентських виборів. Однак дана стаття не містить жодного положення, яке б передбачало:

- проведення виборів під час війни;
- механізм проведення виборів у період дії воєнного стану;
- можливість відступу від інших конституційних норм, що регламентують умови й принципи виборчого процесу.

У нормі статті 103 Конституції України закладено звичайний, мирний календар виборчого циклу, який передбачає стабільне функціонування державних інституцій, безпечний доступ громадян до виборчих дільниць, рівність кандидатів та дотримання всіх процедур виборчого процесу.

У разі запровадження воєнного стану ці конституційні умови не можуть бути забезпечені, так само як і правові механізми, передбачені виборчим законодавством, не можуть бути практично реалізовані.

Це пов’язано з тим, що:

- Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (ст. 19) [2] прямо забороняє проведення будь-яких виборів, у тому числі президентських;
- Конституція України (статті 3, 19, 64, 71, 108) [1] не допускає реалізації виборчого процесу за відсутності гарантій безпеки, рівності й загальності виборів;
- неможливо належним чином забезпечити повний виборчий цикл — від призначення виборів до встановлення результатів — відповідно до конституційних і законодавчих вимог.

Таким чином, положення статті 103 Конституції України [1] не можуть бути реалізовані в умовах воєнного стану, оскільки:

- виборчий календар не може бути виконаний,
- юридичні гарантії виборів не можуть бути забезпечені,
- спеціальний закон прямо забороняє проведення виборів,
- чинний Президент України продовжує виконувати повноваження до вступу на пост новообраного Президента (ст. 108 Конституції) [1], що повністю узгоджується з конституційною логікою дії державної влади під час війни.

Отже, строкова норма статті 103 Конституції України не може бути підставою для президентських виборів у період війни, а навпаки — підтверджує неможливість їх проведення, оскільки її виконання передбачає умови, які у воєнний час є відсутніми як юридично, так і фактично.

Легітимність чинного Президента України

Стаття 108 Конституції України встановлює фундаментальний принцип безперервності президентської влади:

- «Президент України виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президезидента України» [1].

Це положення забезпечує стабільність функціонування державного механізму та унеможливлює виникнення будь-якого владного вакууму у разі, коли проведення виборів є юридично або фактично неможливим.

Оскільки під час дії воєнного стану президентські вибори прямо заборонені законом і їх проведення є неможливим у конституційно визначений спосіб, обрання нового Президента України є юридично неможливим.

З цього випливає:

- чинний Президент України залишається повністю легітимним на підставі прямої конституційної норми;
- не існує юридичних підстав для припинення його повноважень;
- безперервність влади забезпечується відповідно до Конституції України, що є критично важливим для держави в умовах війни.

Таким чином, стаття 108 Конституції України закріплює чіткий і недвозначний механізм легітимності президентської влади під час воєнного стану, виключаючи будь-які сумніви чи спекуляції щодо «закінчення» строку повноважень або необхідності проведення виборів у невідповідних умовах воєнного стану.

Закон України «Про правовий режим воєнного стану» як пряма заборона виборів

Визначальним нормативно-правовим актом, який безпосередньо регулює правовий режим функціонування держави у період війни та встановлює обмеження виборчого процесу, є Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Стаття 19 цього Закону містить імперативне положення, відповідно до якого:

- під час дії воєнного стану проведення виборів, у тому числі виборів Президента України, забороняється… [2].

Ключові характеристики цієї норми:

- категоричність — не допускає жодних винятків;
- імперативність — не потребує додаткового тлумачення;
- конституційна узгодженість — безпосередньо витікає зі статті 19 Конституції України [1], яка зобов'язує органи влади діяти лише на підставі закону.

Отже, будь-які спроби:

- оголосити,
- призначити,
- організувати президентські вибори у період воєнного стану –
- є прямим порушенням закону і Конституції України, що робить їхні потенційні наслідки юридично нікчемними.

Вибори у воєнний час як загроза державності та національній безпеці

Проведення президентських виборів у період воєнного стану виходить за межі правової логіки конституційної держави та створює системні ризики для національної безпеки й стійкості держави. Йдеться не лише про порушення виборчих стандартів, а про загрозу функціонуванню основ конституційного ладу, на яких тримається українська державність.

1. Дестабілізація політичної системи

Виборчі процеси в умовах війни неминуче ініціюють політичну конкуренцію, яка перетворюється на фактор внутрішньої напруги. Це суперечить потребі воюючої держави в єдності, узгодженості дій і мінімізації внутрішніх конфліктів. Виборча кампанія здатна розбалансувати політичний простір та підірвати довіру до державних інституцій.

2. Підрив суспільної єдності

У воєнний час суспільство має зберігати внутрішню консолідацію як передумову обороноздатності. Вибори ж неминуче спричиняють поляризацію та формування конфліктних ліній, що ослаблює соціальну стійкість і підживлює внутрішні протиріччя.

3. Використання виборів як інструмента гібридної війни

Російська Федерація отримала б широкі можливості для впливу на виборчий процес, застосовуючи інструменти гібридної війни:

- дезінформацію,
- кібероперації,
- маніпулятивні інформаційні кампанії,
- провокації та спроби делегітимації результатів.

Умови воєнного стану роблять державу вразливою до таких атак, що може мати далекосяжні наслідки для політичної стабільності.

4. Загроза делегітимації влади

Проведення виборів без можливості забезпечити конституційні стандарти (статті 3, 8, 71 Конституції України) створює високий ризик недовіри до результатів. Будь-які сумніви в легітимності новообраного Президента України можуть паралізувати державне управління у найбільш критичний момент війни.

5. Послаблення обороноздатності та управлінської спроможності

Організація виборів вимагала б значних людських, фінансових та адміністративних ресурсів, які нині критично необхідні для оборони. Переключення державної уваги з керування війною на виборчу кампанію неминуче послабить стійкість системи національної безпеки.

Вибори в умовах війни становлять безпосередню та комплексну загрозу державності України:

- вони дестабілізують політичну систему,
- підривають суспільну єдність,
- відкривають додаткові канали для ворожого впливу,
- а також несуть ризик делегітимації влади й ослаблення обороноздатності.

Отже, проведення президентських виборів в Україні у період війни суперечить не лише нормативним заборонам, а й базовим принципам збереження української державності.

Висновки

На основі системного аналізу положень Конституції України (статті 3, 8, 19, 38, 64, 71, 83, 103, 106, 108) [1] та статті 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2] встановлено, що проведення президентських виборів в Україні у період дії воєнного стану є юридично, конституційно, процедурно та безпеково неможливим.

Зокрема:

1. Президентські вибори під час воєнного стану є юридично забороненими.

Це прямо випливає зі статті 19 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», що у сукупності зі статтею 19 Конституції України унеможливлює їх призначення чи організацію.

2. Проведення виборів є конституційно несумісним із вимогами виборчого права.

В умовах війни неможливо забезпечити вільність, рівність, загальність та таємність голосування (стаття 71 Конституції України), а також безпеку виборців (стаття 3 Конституції України).

3. Президентські вибори є процедурно та організаційно нездійсненними.

Умови воєнного стану не дають змоги реалізувати виборчий процес у спосіб, передбачений Конституцією та законами України (статті 8, 19, 64 Конституції України).

4. Проведення виборів у період війни становить безпосередню загрозу національній безпеці та державності.

У цей час вибори можуть спричинити внутрішню дестабілізацію, створити умови для ворожих інформаційних і диверсійних операцій та послабити обороноздатність держави.

5. Чинний Президент України залишається повністю легітимним до обрання нового Президента.

Це гарантовано статтею 108 Конституції України, згідно з якою Президент України виконує свої повноваження до вступу на пост новообраного Президента України, а обрання нового глави держави в умовах війни є юридично неможливим.

Підсумковий висновок

Таким чином, проведення президентських виборів в Україні під час дії воєнного стану суперечить Конституції України, чинному законодавству, вимогам національної безпеки та фактичним умовам воєнного часу, а відтак є неможливим як у правовому, так і в організаційно-державному вимірах.

Список використаних електронних джерел

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата доступу: 11.12.2025).
2. Закон України “Про правовий режим воєнного стану”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата доступу: 11.12.2025).